

การประยุกต์ใช้หลักสารานีธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน
บ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา*

AN APPLICATION OF THE SĀRANIYADHAMMA PRINCIPLES TO IMPROVE BAN
KOKKATHIN COMMUNITY, CHALERM PHRA KIAIT,
NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระครูเหมคุณสุนทร^{*}, พระครูวิจิตรศีลาจาร ชาตวณฺโณ (กิติโกระ), พระครูโฆสิตวัณณานุกุล อนฺวตฺตโน (ปานประดิษฐ์),
สิทธิโชค ปานะศรี, พระครูจิตตสุนทร เทชพล (ชูเกลี้ยง)

Phakruhemagunsoonthorn^{*}, Phrakru Wijitsilajarn Chatawunno (Kitikora), Phrakru Kositwattananukul Anuwutthano (Panpradit),
Sittichok Panasree, Phrakru Chittasunthon Thachapaalo (Chukeang)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakorn Si Thammarat, Thailand

^{*}Corresponding author E-mail: 6603205012@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาหลักสารานีธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อการประยุกต์ใช้หลักสารานีธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสารการศึกษาภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เชื่อถือได้ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชน จำนวน 20 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเองหรือสังคม และนำไปสู่ชีวิตที่ดีและสมดุล 2) หลักสารานีธรรม คือ หลักธรรมที่สร้างความตระหนักปลุกเตือนสติให้เกิด ความสำนึก เห็นคุณค่า และความสำคัญของหลักธรรมที่ต้องนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาปรับปรุงและประยุกต์ โดยนำหลักธรรม ที่ตนปฏิบัติ ได้ผลดีแล้ว ไปเผยแพร่ แบ่งปัน ถ่ายทอดให้คนใกล้ชิด และชักชวนเพื่อนมนุษย์ ในสังคมให้ปฏิบัติตาม และ 3) การประยุกต์ใช้หลักสารานีธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิม สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้ การร่วมมือร่วมมือกันในทางเศรษฐกิจ มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย หลักสารานีธรรม จึงเป็นหลักส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในครัวเรือน ชุมชน สังคม ได้ คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อสมาชิกในชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลังด้วยการช่วยเหลือกิจต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วยเหลือธุรกรรมด้านต่าง ๆ ด้วยแรงกาย แรงใจ อย่างมีเมตตา เมตตาวัจกรรม

คำสำคัญ: การประยุกต์, การพัฒนา, คุณภาพชีวิต, หลักสารานีธรรม, ชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย

Abstract

The research article aimed 1) To study the concept of life quality development of the Ban Ban Kokkathin Community, Chalerm Phra Kiat, Nakhon Si Thammarat Province, 2) To investigate the principles of the Sàraniyadhamma Principles in Buddhist scriptures, and 3) To apply the principles of the Sàraniyadhamma Principles in the quality of life improvement of the Ban the Ban Ban Kokkathin Community, Chalerm Phra Kiat, Nakhon Si Thammarat Province. This is a qualitative research from the study of field study documents to collect reliable data and in-depth interviews with 20 monks, community leaders and representatives of the people. The results of the research found that 1) Quality of life refers to positive sides of life quality in terms of having a good physical, mental, social and environmental well-being that can appropriately meet basic human needs without causing problems for oneself or society and leading to a good and balanced life 2) The Sàraniyadhamma is a principle that creates awareness, reminds one to appreciate the value and importance of the principles of Dhamma that must be applied in life in order to develop, improve and apply them. This is done by taking the principles that one has practiced and achieved good results and spreading them, sharing them and passing them on to those close to them, and encouraging fellow human beings in society to follow them and 3) An Application Of The Sàraniyadhamma Principles To Improve Ban Kokkathin Community has enabled them to elevate their economic status to a higher level than before, to build a future for themselves, and to cooperate in economic matters, resulting in sufficient income to cover expenses. The Saraniyadhamma principles are therefore principles that promote coexistence within households, communities, and society, namely, to show friendliness and goodwill to community members, both publicly and privately, by willingly helping with various activities, both directly and indirectly, by helping with various transactions with physical and mental strength, with kindness and kind speech.

Keywords: The Application, Developing, Improve, Sàraniyadhamma, BanKokkathin Community Chalerm Phra Kiat

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในหลาย ๆ ด้าน ตามกระแสโลกและวัฒนธรรมโลก ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ในเชิงบวก ก็คือ ทำให้คนมีโอกาสรู้จักวัฒนธรรมใหม่ ๆ เรียนรู้ถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม แต่ในเชิงลบวัฒนธรรมที่ต่างสามารถสร้างค่านิยมการเป็นพวกเรापวกเขา ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่มุ่งแสวงหาผลที่มาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของ

กระแสโลกาภิวัตน์ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองและ สังคมไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา ทั้งในส่วนบุคคล ครอบครัว จึงต้องมีการพัฒนาในด้านการศึกษา เพื่อให้มีแนวคิดเจตนาที่ดี รู้จักการบริหารตนเอง การเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น มีอาชีพและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีคุณธรรม ศีลธรรม ถ้าหากปฏิบัติได้เช่นนี้เท่ากับเป็นการยกระดับ ทั้งตนเองและสังคม ทำให้มีคุณค่า มีความเจริญงอกงาม ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมลดน้อยลง เช่น ปัญหา ครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสถานะเป็นพิษ เป็นต้น ประเทศต่าง ๆ จึงพยายามอย่างเต็มที่ ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น เพื่อช่วยให้สมาชิกทุกคน ในสังคมกินดีอยู่ดี มีความสุขสมบูรณ์ ประโยชน์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิต (สำราญ จูช่วย, 2554)

เมื่อกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันของพุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนาของเรานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ โดยไม่ต้องใช้เงินใช้ทองมากมาย เพียงแต่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ หรือแม้แต่การมีส่วนร่วมช่วยกันพัฒนาสังคม กันับว่า เป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจ บุคคลที่ปรารถนาจะให้สังคม ชุมชนของตนเองนั้นมีความสุขสงบสุขนั้น ทำได้ไม่ยากเลย มันอยู่ที่ความคิด ความรู้สึก และหัวใจของเราเองเท่านั้น ที่จะสั่งให้ตัวเองลงมือทำ ในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนทำให้เรารู้สึกว่าเรามีเพื่อน เพื่อนที่เรารู้จักเป็นอันดับแรกสุด ก็คือ ครอบครัวของเราเอง ถัดไป คือครอบครัวข้างเคียง หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และที่สุด คือ ประเทศ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2556) และตามปกติคนทั้งหลายนั้นจะอยู่ร่วมกันได้ดี ต่อเมื่อมีหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างหนึ่งอย่างเดียวกัน เป็นเหมือนแกนหรือสายเชือกที่ร้อยประสานกันไว้ ในบรรดาหลักความเชื่อหรือเครื่อง ยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งหลายนั้น กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นหลักความเชื่อที่มีกำลังมากที่สุดและเป็นเครื่องยึด เหนี่ยวจิตใจที่เหนียวแน่นและลึกซึ้งที่สุด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555) ทำให้เห็นได้ว่าหลักการอยู่ร่วมกันของบุคคล ชุมชน สังคม และสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม มีความจำเป็นในการนำองค์ความรู้หลักสราณียธรรมมาเป็นหลักข้อปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสถาบันหลักในการควบคุมกาย อารมณ์ สังคม และเกิดปัญญา เพื่อให้คนในสังคมมีหลักสราณียธรรมกำกับในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่กระบวนการขัดเกลาการอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนและสังคมมีกฎกติกา ระเบียบ เพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมที่ดี อันนำไปสู่การป้องกันแก้ปัญหาสังคม

ชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่บุคคลในชุมชนมีการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเป็นชุมชนหมู่บ้าน มิได้ใช้ชีวิตอยู่เพียงลำพังได้ เนื่องจากคนในชุมชนต้องทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และแต่ละชีวิตต่างก็ต้องการที่จะเสริมสร้างความสุข ความมั่นคง และความปลอดภัยให้กับตนเองและชุมชนอยู่เสมอ ดังนั้น สังคม ชุมชน จึงเป็นศูนย์รวมทางความคิดและความเห็นที่มนุษย์ได้ปรุงแต่งขึ้นมา เพื่อแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้นให้กับตนเอง ชุมชนโคกกะถินจึงเป็นแหล่งรวมคนหลายวัยเข้าด้วยกัน ซึ่งในจำนวนผู้คนเหล่านั้น แต่ละคนต่างก็มีชีวิต มีจิตวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิดและมีจุดหมายของชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้เองบางครั้ง จึงทำให้สังคมและชุมชนต้องเกิดปัญหาหรือมีความสับสนวุ่นวายขึ้น อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านความคิดของแต่ละคน ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่สังคมมีปัญหาขึ้นจะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหานั้นให้หมดสิ้นไปได้ ก็หาเป็นใครที่ไหนไม่ หากแต่

เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุก ๆ คนนั่นเองที่จะต้องสามัคคีร่วมใจกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของชุมชนนั้นให้ดียิ่งขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ดังนั้น สารานิยธรรมจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จของชุมชน ความสามัคคีจึงเป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ ที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุก ๆ คน ควรที่จะตระหนักเอาใจใส่ และสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสหลักธรรมอันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมเอาไว้ 6 ประการ ด้วยกัน ซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า “สารานิยธรรม 6” ซึ่งมีความหมายว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงเป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกัน อยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความพร้อมเพรียง มีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2551)

จากเหตุผลและความเป็นมาของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสารานิยธรรมในพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา” เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชุมชนบ้านโคกกะถิน ในการนำหลักสารานิยธรรมมาส่งเสริมแก้ปัญหาในการอยู่ร่วมกันของชุมชน นอกจากนั้นแล้ว องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบอย่างของชุมชนที่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้การอยู่ร่วมกันให้เกิดสันติสุขตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาหลักสารานิยธรรมในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสารานิยธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษา 2 วิธี ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (Documentary study) และการศึกษาภาคสนาม (Field study) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เชื่อถือได้ โดยสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Document Study) ทำการศึกษา และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ เกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประยุกต์ใช้หลักสารานิยธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

2.1 กำหนดพื้นที่ที่จะศึกษา โดยสำรวจ และศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

2.2 ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) ประกอบด้วย

2.2.1 พระสงฆ์ จำนวน 5 คน

2.2.2 ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน

2.2.3 ตัวแทนประชาชน จำนวน 10 คน

รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 คน

2.3 ดำเนินการศึกษาวិเคราะห์ถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2.4 สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และระดับปัจเจกบุคคล

3. พื้นที่ดำเนินการวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการพัฒนาขึ้นจากการทบทวนเอกสารวรรณกรรมแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ ได้แก่

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยดำเนินการออกแบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำ และปัญหาด้านการมีส่วนร่วม

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

5.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.2 ติดต่อประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

5.3 ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

5.4 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาจัดหมวดหมู่แยกประเด็น และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับสถานการณ์พื้นที่ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุป และเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการศึกษาในรูปแบบการบรรยาย และรายงานผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัย

หลักสราณียธรรม เป็นหลักธรรมที่มีพื้นฐานแห่งความมีเมตตาเป็นสำคัญ ซึ่งคำกล่าวที่ว่า เมตตาธรรมคำ จุนโลก ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างครั้งสมัยพุทธกาลในการเจริญสมณธรรมในป่า พระพุทธองค์ทรงสอนให้ภิกษุที่ถูก เหวตและอมนุษย์รบกวน ด้วยการเจริญเมตตา ดังมีกล่าวไว้ใน กรณียเมตตสูตรไว้ว่า “กุลบุตรผู้ฉลาดในประโยชน์ ปรารถนาเพื่อจะตรัสรู้ พึงบำเพ็ญไตรสิกขา กุลบุตรนั้น พึงเป็นผู้อาจหาญ เป็นผู้ชื่อดีตรงว่าง่าย อ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่ง สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกินน้อย มีความประพฤติเบา มีอินทรีย์อันสงบมีปัญญาเครื่องรักษาตน ไม่คะนอง ไม่พัวพันใน สกฺลทั้งหลาย และไม่พึงประพฤติทุจริตเล็กน้อยอะไร ๆ ซึ่งเป็นเหตุให้ท่านผู้รู้เหล่าอื่นติเตียนได้ พึงเจริญเมตตาใน สัตว์ทั้งหลายว่า ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้มีสุข มีความเกษม มีตนถึงความสุขเถิด สัตว์มีชีวิตเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีอยู่ เป็นผู้สะดุ้งหรือเป็นผู้มั่นคง ไม่มีส่วนเหลือ สัตว์เหล่าใด มีกายยาวหรือใหญ่ปานกลางหรือสั้นผอมหรืออ้วน ที่เราเห็นแล้วหรือไม่ได้เห็น อยู่ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ที่เกิดแล้วหรือแสวงหาที่เกิดของสัตว์ทั้งหมดนั้น จงเป็นผู้มีตน ถึงความสุกเถิด สัตว์อื่นไม่พึงข่มขู่สัตว์อื่น ไม่พึงดูหมิ่นอะไรเขา ในที่ไหน ๆ ไม่พึงปรารถนาทุกขให้แก่กันและกัน เพราะความโกรธ เพราะความเคียดแค้นมารดาณอมบุตรคนเดียวผู้เกิดในตน แม้ด้วยการยอมสละชีวิตได้ฉันใด กุลบุตรผู้ฉลาดในประโยชน์ พึงเจริญเมตตาในใจไม่ประมาณในสัตว์ทั้งปวง แม้ฉันนั้น กุลบุตรนั้นถึงเจริญเมตตาใน ใจใจไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู กุลบุตรผู้เจริญ เมตตานั่นยืนอยู่ก็ดี เดินอยู่ก็ดี นั่งอยู่ก็ดี นอนอยู่ก็ดี พึงเป็นผู้ปราศจากความง่วงเหงาเพียงใด ก็พึงตั้งสติไว้เพียงนั้น บัณฑิตทั้งหลายกล่าววิหการธรรมนี้ว่า เป็นพรหมวิหารในธรรมวินัยของพระอริยะเจ้านี้ และกุลบุตรผู้เจริญเมตตา ไม่เข้าไปอาศัยทิฏฐิ เป็นผู้มีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยทศสนะ นำความยินดีในกามทั้งหลายออกได้แล้ว ย่อมไม่ถึงความ ในครรภ์อีกโดยแท้แล”

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การพัฒนาคนในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขอนามัย การศึกษา จิตใจ คุณธรรม ความพร้อมในการดำรงชีวิตในสังคม ความสามารถในการประกอบอาชีพ รวมไปถึงการพัฒนาในทุกชั้น ตอนของชีวิตตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นและเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ มิติเพื่อสร้างประโยชน์ส่วนบุคคล สังคม และประเทศชาติ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การรับรู้ถึงความพึง พอใจในการดำรงชีวิต การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานซึ่งมี ความสัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิตและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในทิศทางที่ดี ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ตนเองและ สังคม จะสังเกตเห็นได้ว่า การเรียนรู้ความเป็นจริงของชีวิตและคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ จะช่วยให้เราเข้าใจและเกิด ความตระหนักรู้ต่อการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและเห็นประโยชน์อัน คุ่มค่าต่อการบริหารจัดการชีวิตให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

ในปัจจุบันพบว่าชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช กำลังประสบ กับสภาวะการขาดความร่วมมือกันขึ้นในชุมชน ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ต่างคนต่างอยู่ เอาตัวเอาเปรียบกันและกัน มีความอิจฉาริษยา มีทิฐิมีมานะ ขาดจิตสาธารณะในการช่วยเหลือการพัฒนาชุมชน ในการอยู่ร่วมกันซึ่งกันและกัน นำมาซึ่งความทุกข์เดือดร้อนของชุมชน หาความสงบสันติสุขไม่ได้ ทำให้เกิดเป็น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต พอสรุปได้ ดังนี้

1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำทางสังคม
3. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

หลักสาราณียธรรม มีความหมายว่า หลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, หลักธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หรือหลักธรรมของการอยู่ร่วมกัน มีหลักการสำคัญ คือ เป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นที่ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รักเป็นที่ระลึกเคารพ เพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความสามัคคี เพื่อความไม่วิวาท มีองค์ประกอบหลัก 6 ประการ คือ เมตตาการุณยธรรม เมตตาวิจิตรธรรม เมตตาโมกขธรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทิวาสัญญตา

หลักสาราณียธรรมมีคุณประโยชน์มากมาย เช่น สร้างความตระหนักปลูกเตือนสติให้เกิด ความสำนึกเห็นคุณค่า และความสำคัญของหลักธรรม ที่ต้องนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาปรับปรุงและประยุกต์โดยนำหลักธรรม ที่ตนปฏิบัติ ได้ผลดีแล้ว ไปเผยแผ่ แบ่งปัน ถ่ายทอดให้คนใกล้ชิด และชักชวนเพื่อนมนุษย์ ในสังคม ให้ปฏิบัติตาม ปรับการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมได้ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมที่เราอยู่ร่วมกันได้

การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา จากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่ไม่สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิม ไม่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้ ขาดการร่วมไม้ร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ ต้องหาเข้ากินค่า รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย มีสาเหตุมาจากหลาย ๆ ประการประกอบกัน ทั้งเศรษฐกิจไม่ดี สินค้ามีราคาแพง และภาวะจำเป็นต้องสร้างหนี้สิน เป็นต้น ได้ก่อเกิดเป็นปัญหาด้านต่าง ๆ ขึ้น ดังนั้น หลักสาราณียธรรม จึงเป็นหลักส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในครัวเรือน ชุมชน สังคม ได้ คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อสมาชิกในชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลังด้วยการช่วยเหลือกิจต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วยเหลือธุรกรรมด้านต่าง ๆ ด้วยแรงกาย แรงใจ อย่างมีเมตตา เมตตาวิจิตรธรรม คือ พุดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพุดอะไรก็พุดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน แนะนำในสิ่งที่ประโยชน์ การแนะนำไม่มีจิตใจที่ประกอบด้วย ความโลภ ความโกรธ ความหลง อยากให้สมาชิกได้พ้นทุกข์ เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ พุดจริงไม่พุดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ฉะนั้น บุคคลหรือสมาชิกในชุมชน ที่จะหาความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม คือ มีการแบ่งปัน ไม่เห็นแก่ตัวมีคำพุดกล่าววาจาสุภาพ คือ การกล่าวในสิ่งที่ดีงามด้วยความรัก ความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน ตักเตือนแนะนำในสิ่งที่ประคุณเป็นประโยชน์ เมตตาโมกขธรรม หมายถึง การคิดปรารถนาดี มีเมตตาต่อกัน มีมุมมองในเชิงบวกที่ดีต่อกัน คือ การมองสมาชิกในชุมชนในแง่ดี คิดสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง มีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนร่วมกัน คิดกระทำแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์และสร้างสรรค์ต่อสมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่คิดโกรธแค้น ไม่มีอคติ ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดพยาบาทกัน รู้จักการให้อภัย ให้ออกาสซึ่งกันและกันนำความสุขมาสู่ชุมชนเป็นชุมชนที่น่าอยู่ เป็นต้น

อภิปรายผล

ชุมชนบ้านโคกกะถิน เป็นชุมชนดั้งเดิมของผู้นับถือพระพุทธศาสนา จะมีการทำกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกันและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในรูปแบบการใช้ชีวิตทางศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรม

ทางพระพุทธศาสนา โดยมีผู้นำทางพระพุทธศาสนาของวัด คือ พระภิกษุสงฆ์เป็นตัวเชื่อมโยงหลักระหว่างผู้คนในชุมชนกับวัด สังเกตได้เป็นอย่างดี คือ การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญอื่น ๆ ว่าจะเป็นการทำบุญของผู้นั้นในชุมชน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความเป็นอยู่ เปลี่ยนแปลงอาชีพจากการเกษตรกรรม เปลี่ยนมาเป็นรับจ้างในโรงงานหรือสถานที่ต่าง ๆ นั้น ด้วยบริบทด้านการงานทำให้มีเวลาน้อยลง และปัจจัยต่าง ๆ บีบบังคับมากขึ้น ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวมากขึ้น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันน้อยลง สมาชิกในครอบครัว สังคม ชุมชน ขาดความเมตตาในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่มีคุณธรรมในเรื่องของอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ขาดความจริงใจในการที่จะพึ่งพาอาศัยกัน เพราะทุกคนนิ่งเฉย ขาดคุณธรรมและขาดจิตสำนึกการอยู่ร่วมกันในสังคมว่าทุกคนต้องการความสุขเหมือนกัน บางครั้งในชุมชนยังมีความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกันเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี หรือประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แม้สมาชิกในครอบครัวก็ยังมีขาดคุณธรรมข้อนี้ เมื่อสมาชิกในชุมชนไม่มีหลักสาราณียธรรม คือ การระลึกถึงกัน การเห็นแก่ตัวก็จะมีมากขึ้น คิดแต่หวังผลประโยชน์เอารอดเอาเปรียบกันทั้งในครอบครัว สังคม ชุมชน เพราะสมาชิกในชุมชนขาดทักษะปัญญา ในการร่วมคิดร่วมทำในการพัฒนาทำให้ครอบครัว สังคม ชุมชน ไม่น่าอยู่ ในเมื่อสมาชิกในชุมชนขาดความเมตตา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็คือ ขาดหลักสาราณียธรรม ไม่มีจิตใจที่เมตตา ไม่มีศีลมีธรรม ไม่มีการแบ่งปัน ไม่มีการระลึกถึงกัน ในการนำมาใช้ดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว สังคม ชุมชนนั้นก็เดือดร้อน

การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้น เพราะหลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและระบบความคิดของคนในชุมชนอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียงการสอนให้ทำดี แต่เป็นการวางรากฐานด้านจิตใจ พฤติกรรม การสื่อสาร และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูลต่อกัน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นโครงสร้างทางคุณธรรม ที่สามารถนำมาพัฒนาให้เป็นโครงสร้างทางสังคม ที่ยั่งยืนได้จริง ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในชีวิตประจำวันและระดับนโยบายชุมชน จึงเป็นแนวทางที่ไม่เพียงแต่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังตอบโจทย์สังคมยุคใหม่ที่มุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย สอดคล้องกับเอกสารของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่สรุปว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) คือ หลักธรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักอยู่ร่วมกัน การทำด้วยความเมตตา แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการหรือร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มีหน้าตายิ้มแย้มต่อกันและกัน มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนร่วม ไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2547) และยังสอดคล้องกับ พระปลัดสุบิน ธนีสโร (วงศ์แสง) ที่สรุปว่า สังคมไทยทุกวันนี้ สภาพสังคมเปลี่ยนไป คนมีเวลาน้อยลง และสนใจทำกิจกรรมอื่นกันมากกว่า การประกอบกิจกรรมทางศาสนา บ้านกับวัดเริ่มห่างกัน สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในชุมชน คือ สภาพเศรษฐกิจที่บีบรัดก็ยิ่งทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาพาลูกเข้าวัดฟังธรรม เป็นเหตุให้หิริโอตตปปะ ในจิตของผู้นั้นค่อย ๆ จางหายไป จึงจำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือในการพัฒนาทั้งครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันทางศาสนา ที่จะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ให้เด็กทุกคนมีคุณธรรม จริยธรรมที่เพียงพอ และมีเหตุปัจจัยหลายอย่างที่จะช่วยเสริมให้เรามีความสุข เป็นต้นว่า การมีคุณภาพพลานามัยที่ดี การมีครอบครัวที่อบอุ่น การมีหน้าที่การงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี การอยู่ในถิ่นที่มีความสงบ ปลอดภัย การได้บรรลุ

ถึงสิ่งที่เราปรารถนา การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน ความมีน้ำใจเป็นสิ่งที่ทุกคนทำได้ เพียงแต่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ก็เป็นการแสดงน้ำใจได้ เราอาจฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจได้ โดยนำหลักศาสนาไปประพฤติปฏิบัติวิถีชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอแล้วย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างอนันต์ต่อบุคคลผู้นั้น และยังช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุขอีกด้วย มีธรรมเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสามัคคีนำความสุขมาให้ ธรรมหมวดนี้มีชื่อว่า สาราณียธรรม เป็นธรรมที่พระสงฆ์ใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับหมู่คณะ (พระปัลลิสฺส ปินฺธุโร (วงศ์แสง), 2565)

การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมในระดับชุมชนไม่อาจสำเร็จได้ด้วยนโยบายหรือเงินทุนเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและวัฒนธรรมด้วย ซึ่งหลักสาราณียธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยปลูกฝังให้คนในชุมชนมีเมตตาต่อกัน ยอมรับความแตกต่าง และร่วมกันสร้างระบบที่เท่าเทียมและเป็นธรรม การส่งเสริมหลักธรรมนี้ไม่ใช่เพียงเรื่องของพระพุทธศาสนา แต่เป็นเรื่องของคุณภาพของความเป็นมนุษย์ หากชุมชนไทยสามารถบูรณาการหลักสาราณียธรรมเข้าสู่ทุกกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจะค่อย ๆ ลดลง และถูกแทนที่ด้วยชุมชนที่อบอุ่น ยั่งยืน และเปี่ยมด้วยศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่สรุปว่า ในวงพุทธบริษัท เป็นที่ทราบกันดีว่า คฤหัสถ์กราบไหว้แสดงความเคารพแก่พระภิกษุ ส่วนในหมู่คณะสงฆ์ ต้องมีความสามัคคีกันเพื่อแสดงถึงความพร้อมเพรียงและเคารพกันตามลำดับความแก่ก่อนตามพรรษาของคณะสงฆ์ของตน ๆ คือ ตามลำดับอายุสมาชิกลงในหมู่สงฆ์ พระภิกษุผู้ที่พรรษาอ่อนกว่าจึงกราบไหว้พระภิกษุที่แก่พรรษา กว่า การแสดงความเคารพกันตามความหมายของพระพุทธศาสนาอย่างนี้ มิใช่เป็นเรื่องแสดงความสูงต่ำ ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องของเกียรติยศ อำนาจภายนอกหรือคุณธรรมภายในก็ตาม ด้านภายนอกมองเห็นง่ายอยู่แล้วว่าเฉพาะคุณธรรมภายในคฤหัสถ์ แม้เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงเพียงใดก็กราบไหว้พระภิกษุที่ยังเป็นปุถุชน ส่วนในหมู่สงฆ์ พระภิกษุผู้เป็นอริยบุคคลสูงสุดคือเป็นพระอรหันต์ แต่อ่อนพรรษากว่าก็แสดงความเคารพแก่ภิกษุปุถุชนผู้แก่พรรษากว่า ที่เป็นเช่นนั้น เพราะระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการแสดงความเคารพหรือกราบไหว้กันอย่างนี้มีไว้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความดีงามและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสงฆ์หรือสังคม ความเรียบร้อยดีงามของสงฆ์หรือการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของสังคมนั้น รวมอยู่ในคำว่าธรรมเป็นธรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่ปฏิบัติตามระเบียบหรือธรรมเนียมการแสดงความเคารพเช่นนั้น ย่อมถือว่าเป็นการปฏิบัติเพื่อความเรียบร้อยดีงามของสงฆ์ หรือพูดอย่าง สั้น ๆ ว่า ปฏิบัติเพื่อเชิดชูธรรม ซึ่งเท่ากับว่าปฏิบัติด้วยความเคารพธรรมนั่นเอง (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2542) และยังสอดคล้องกับ พระครูโสภิตสุมาริ (สุรศักดิ์ ญาณมุนี) ที่สรุปว่า 1) การอยู่ร่วมกันที่สำคัญนั่นคือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการพึ่งพาอาศัยกัน การเรียนรู้วิถีการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายและแตกต่าง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับบุคคลรอบข้าง จะก่อให้เกิดความสุขในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกทุกคน โดยยึดแนวทางการปฏิบัติวิถีการอยู่ร่วมกันของชุมชนนั้นเราต้องตระหนักว่า เราอยู่ในชุมชนเดียวกัน ย่อมต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ควรให้เกียรติกันและกันด้วยการแสดงความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ เสียสละต่อเพื่อนบ้านและชุมชนที่อาศัย 2) หลักสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หรือหลักของการ

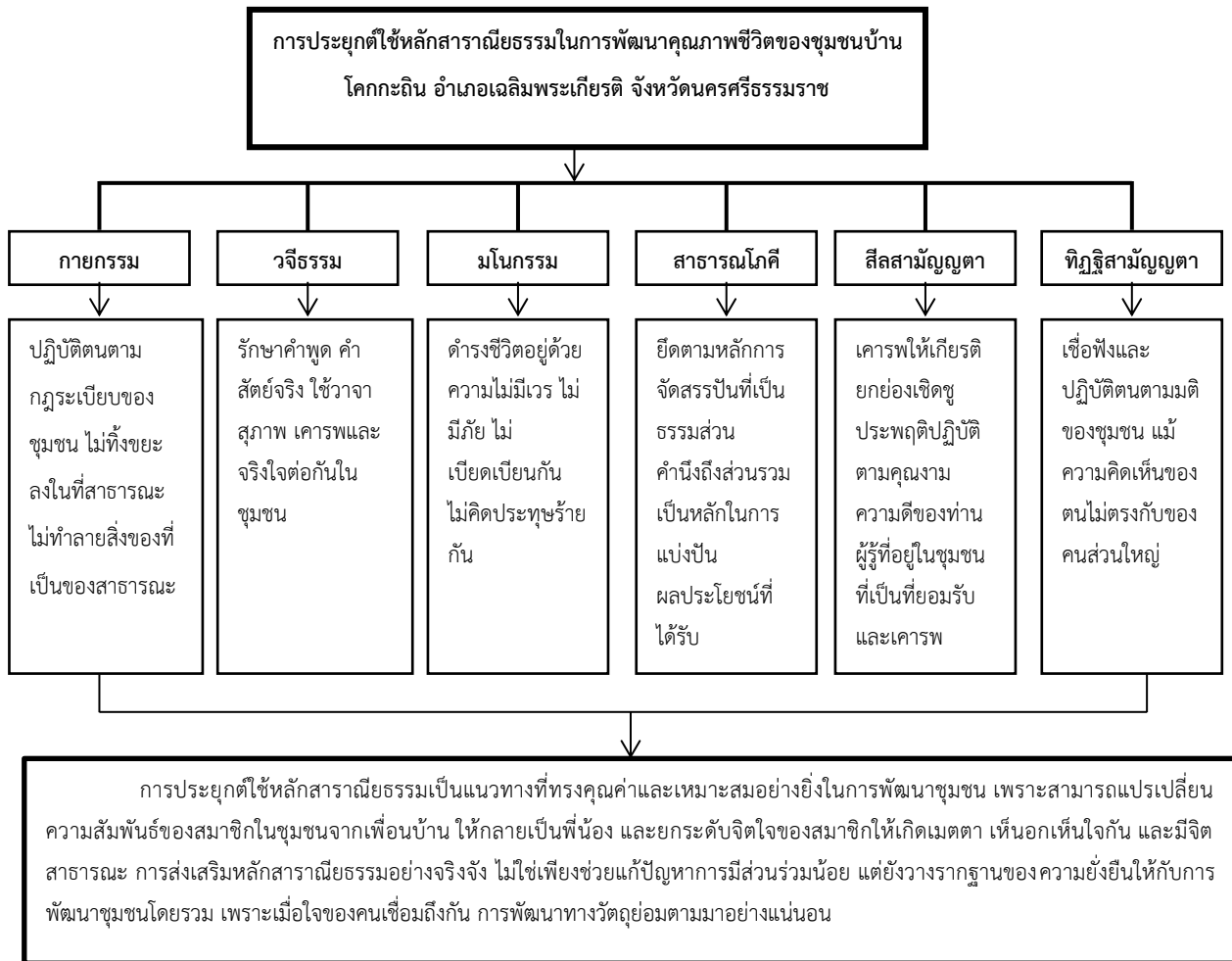
อยู่ร่วมกัน ทำให้เป็นที่รัก เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสามัคคี เพื่อความไม่วิวาท สร้างความตระหนักปลูกเตือนสติให้เกิดความสำนึก เห็นคุณค่า ประกอบไปด้วยหลักธรรม 6 ประการ คือ เมตตาทายกรรม เมตตาวจิกรรม เมตตาโมกรรม สาธารณโกศี สีสสามัญญตา และทิวญญีสสามัญญตา และ 3) การประยุกต์ใช้หลักสารณียธรรม เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน แก้ปัญหาสิ่งเสพติดและปัญหาขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คือ เมื่อบุคคลมีศีลมีธรรมมีการระลึกถึงกันการแสดงออกการกระทำต่อกันอย่างสุจริตและจริงใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อนำหลักธรรมมาส่งเสริมใช้ให้ถูกต้อง ถูกวิธี ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่และภาระที่รับผิดชอบ ควรเอาใจใส่ต่อหน้าที่การงาน สามารถประคับประคองครอบครัวของตนให้มีความสุขอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวได้ ถ้าทุกคนมีสารณียธรรม การพูดตักเตือนแนะนำด้วยความรัก ความเมตตา อยากให้เขาพ้นทุกข์ และมีการให้อภัยเมื่อสมาชิกมีจิตสำนึกกลับมาเปลี่ยนแปลงการกระทำในทางที่ดีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยความจริงใจไม่หวังผลประโยชน์ ดังนั้นชุมชนก็เกิดสงบสันติสุขน่ายิน (พระครูโสภิตสุวาทิ (สุรศักดิ์ ญาณมุนี), 2565)

การประยุกต์ใช้หลักสารณียธรรมเพื่อแก้ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นแนวทางที่ทรงคุณค่าและเหมาะสมอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชน เพราะสามารถแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนจากเพื่อนบ้าน ให้กลายเป็นพี่น้อง และยกระดับจิตใจของสมาชิกให้เกิดเมตตา เห็นอกเห็นใจกัน และมีจิตสาธารณะ การส่งเสริมหลักสารณียธรรมอย่างจริงจัง ไม่ใช่เพียงช่วยแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมน้อย แต่ยังวางรากฐานของความยั่งยืนให้กับการพัฒนาชุมชนโดยรวม เพราะเมื่อใจของคนเชื่อมถึงกัน การพัฒนาทางวัตถุย่อมตามมาอย่างแน่นอน สอดคล้องกับ พระเทพสิงหบุราจารย์ ที่สรุปว่า ความพร้อมเพรียงช่วยกันทำการงาน และไม่มีความบาดหมาง มีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกว่า สามัคคีเมื่อกล่าวโดยประเภทเป็น 2 ประเภท คือ 1) กายสามัคคี ความพร้อมเพรียงกันด้วยกำลังกาย 2) จิตตสามัคคี ความพร้อมเพรียงกันด้วยน้ำใจ สามัคคีทั้งสองประเภทนี้ ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน แต่กายสามัคคี ถ้าเป็นแต่เพียงกำลังกาย น้ำใจไม่สามัคคีด้วย เช่น คนที่อยู่ในอำนาจของนายงาน เมื่อนายบังคับก็ช่วยกันยกและลากของอันหนักให้ถึงที่ต้องการได้ เป็นแต่สามัคคีต่ำ ๆ เพราะช่วยกันทำชั่วคราวที่เขาบังคับเท่านั้น ส่วนจิตตสามัคคี เป็นคุณธรรมลึกซึ้งอาจให้ผลแรงกว่าความพร้อมเพรียงกันแต่เพียงกำลังกาย เพราะผู้ที่มีน้ำใจประกอบด้วยไมตรีอารีแก่กันเอง จะมีผู้บังคับก็ตาม ไม่มีผู้บังคับก็ตาม ย่อมสามัคคีปรักปรำพร้อมช่วยกันทำช่วยกันคิด ให้ประโยชน์กิจสำเร็จโดยขึ้นตาขึ้นใจ สามัคคีมีนัยพรรณนามานี้มีอยู่ในหมู่ใดสมาคมใด หมู่หนึ่งสมาคมหนึ่ง พึงหวังแต่ความเจริญส่วนเดียว ไม่มีความเสื่อมทราม (พระเทพสิงหบุราจารย์, 2568) และยังสอดคล้องกับ พระสมุห์อมโร (สีดำ) ที่สรุปว่า หลักสารณีย ธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้ เป็นที่เคารพกัน เพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความสามัคคี เพื่อความไม่ทะเลาะวิวาท สามารถสรุปได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก คิด พูดทำด้วยเมตตามาจาก สารณียธรรม 3 ข้อ คือ เมตตาทายกรรม (ทำด้วยเมตตา) เมตตาวจิกรรม (พูดด้วยเมตตา) และเมตตาโมกรรม (คิดด้วยเมตตา) ประการที่สอง ในการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตรงกับสารณียธรรมข้อสาธารณโกศีอยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน” ตรงกับสารณียธรรมข้อสีสสามัญญตา (มีศีลเสมอกัน) ประการที่สี่ ในการมีส่วนร่วมของชุมชน นั้นที่ว่า “การที่ต่างคนต่างพยายามปรับความคิดความเห็นของตนให้ ถูกต้องลงรอยเดียวกัน” ตรงกับสารณียธรรมข้อทิวญญีสสามัญญตา (มีความเห็นลงรอยกัน) การมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง สรุปผลว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวพันกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนคิดริเริ่มจัดทำเป็นกิจกรรมหรือโครงการ เช่น

กิจกรรมพัฒนาวัด โรงเรียน โครงการชุมชนรักษ์ป่าต้นน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะคนในชุมชนเห็น ความสำคัญของการมีส่วนร่วม เพราะว่าประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการ ต่าง ๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของ ชุมชนบ้านช่องนั้น เริ่มมาจากสถาบันทางสังคม คือ ครอบครัวที่ช่วยอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นมา เช่น การพูด การแต่งกาย การดำรงชีวิต การรู้จักพิจารณาว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ตลอดจนการเรียนรู้แบบแผนและวิธีปฏิบัติตนตามระเบียบของ สังคม สถาบันศาสนา ทำหน้าที่ช่วยสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้สมาชิกใน สังคมศาสนาเป็นที่ยึดถือ และใช้เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาเป็น ตัวเชื่อมหลักระหว่างผู้คนในชุมชนและศาสนา ผู้นำของสงฆ์ เป็นผู้ที่มิบทบาทอย่างมากในการเผยแผ่ หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อสมาชิกในชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับวัด หรือองค์กรต่าง ๆ ผ่านวิธีการเผยแผ่ (พระสมุห์อมร อมโร (สีด้า), 2562)

องค์ความรู้ใหม่

การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านโคกกะถิน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา จากการที่สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่ไม่สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิม ไม่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้ ขาดการร่วมไม้ร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ ต้องหาเข้ากินค่า รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย มีสาเหตุมาจากหลาย ๆ ประการประกอบกัน ทั้งเศรษฐกิจไม่ดี สินค้ามีราคาแพง และภาวะจำเป็นต้องสร้างหนี้สิน เป็นต้น ได้ก่อเกิดเป็นปัญหาด้านต่าง ๆ ขึ้น ดังนั้น หลักสาราณียธรรม จึงเป็นหลักส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในครัวเรือน ชุมชน สังคม ได้ คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อสมาชิกในชุมชน ทั้งต่อหน้าและลับหลังด้วยการช่วยเหลือกิจต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วยเหลือธุรกรรมด้านต่าง ๆ ด้วยแรงกาย แรงใจ อย่างมีเมตตา เมตตาวจีกรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน แนะนำในสิ่งที่ประโยชน์ การแนะนำไม่มีจิตใจที่ประกอบด้วย ความโลภ ความโกรธ ความหลง อยากให้สมาชิกได้พ้นทุกข์ เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ พูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ฉะนั้น บุคคลหรือสมาชิกในชุมชนที่จะหาความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักสาราณียธรรม คือ มีการแบ่งปัน ไม่เห็นแก่ตัวมีคำพูดกล่าววาจาสุภาพ คือ การกล่าวในสิ่งที่ติงามด้วยความรัก ความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน ตักเตือนแนะนำในสิ่งที่ประคุณเป็นประโยชน์ เมตตาโมกกรรม หมายถึง การคิดปรารถนาดี มีเมตตาต่อกัน มีมุมมองในเชิงบวกที่ดีต่อกัน คือ การมองสมาชิกในชุมชนในแง่ดี คิดสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง มีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนร่วมกัน คิดกระทำแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์และสร้างสรรค์ต่อสมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่คิดโกรธแค้น ไม่มีอคติ ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดพยาบาทกัน รู้จักการให้อภัย ให้ออกาสซึ่งกันและกันนำความสุขมาสู่ชุมชนเป็นชุมชนที่น่าอยู่ เป็นต้น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุปและข้อเสนอแนะ

สังคมไทยทุกวันนี้ สภาพสังคมเปลี่ยนไป คนมีเวลาน้อยลง และสนใจทำกิจกรรมอื่นกันมากกว่า การประกอบกิจกรรมทางศาสนา บ้านกับวัดเริ่มห่างกัน สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในชุมชน คือ สภาพเศรษฐกิจที่บีบรัดก็ยิ่งทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาพาลูกเข้าวัดฟังธรรม เป็นเหตุให้หิริโอตตปปะในจิตของผู้คนค่อย ๆ จางหายไป จึงจำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือในการพัฒนาทั้งครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันทางศาสนา ที่จะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ให้เด็กทุกคนมีคุณธรรม จริยธรรมที่เพียงพอ มีเหตุปัจจัยหลายอย่างที่จะช่วยเสริมให้เรามีความสุข เป็นต้นว่า การมีคุณภาพพลานามัยที่ดี การมีครอบครัวที่อบอุ่น การมีหน้าที่การงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี การอยู่ในถิ่นที่มีความสงบ ปลอดภัย การได้บรรลุถึงสิ่งที่เราปรารถนา การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ เพียงแต่แสดงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ก็เป็นการแสดงน้ำใจได้ เราอาจฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจได้ โดยนำหลักศาสนาไปประพฤติปฏิบัติวิถีชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอแล้วยอมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างอนันต์ต่อบุคคลผู้นั้น และยังช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุขอีกด้วยด้วยมีธรรมเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสามัคคีนำความสุขมาให้ ธรรมหมวดนี้มีชื่อว่า สาราณียธรรม เป็นธรรมที่พระสงฆ์ใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสามัคคีร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับหมู่คณะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 1) ควรส่งเสริมให้เกิดการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ประโยชน์ในองค์กร หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน 2) ควรมีการสนับสนุน และส่งเสริมการวิจัยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่มีการนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาต่อยอด และจัดดำเนินการสำหรับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง ยาเสพติดในสังคม ชุมชน ให้มากยิ่งขึ้น และ 3) ควรมีการส่งเสริมจากภาครัฐเพื่อพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีความเข้าใจในแง่มุมชีวิตและการอยู่ร่วมกันตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้ 1) ควรมีการวิจัยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเปลี่ยนพฤติกรรมของชุมชน สังคม หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการอยู่ร่วมกัน 2) ควรศึกษาผลที่เกิดจากการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชน ในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมต่าง ๆ และ 3) ควรมีการวิจัยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แก้ปัญหาความยากจนเพื่อการประกอบอาชีพในสังคมยุค AI

เอกสารอ้างอิง

- พระครูโสภิตสุวาทิ (สุรศักดิ์ ญาณมุนี). (2565). การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการดำเนินชีวิตของชุมชนเขาปริดี อำเภอกู่ทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพสิงหนุราจารย์. (2568). ธรรมบรรยาย. เรียกใช้เมื่อ 22 กันยายน 2568 จาก <http://palipage.com/watam/piyapan4/K00086.htm>
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2542). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดสุบิน ธนิสโร (วงศ์แสง). (2565). การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนวัดศรีวิเทศสังฆาราม ตำบลสำนักขาม อำเภอสระเค็ด จังหวัดสงขลา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2547). ธรรมานุญชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2555). ความสำคัญของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พระสมุห์อมร อมโร (สีดา). (2562). แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2556). คุณภาพชีวิต การทำงาน และความสุข. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมเพลส จำกัด.
- สำราญ จุช่วย. (2554). การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบางขุนนายใต้การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่น. ใน รายงานการวิจัย. วิทยาลัยราชพฤกษ์.